

Т.А. Ткаченко, аспірант
Уманський національний університет садівництва

УДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ ЗБУТОВОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ КООПЕРАТИВІВ

Постановка проблеми. Кооперація як суспільно-економічне явище є одним із важливих елементів ринкових відносин. Її виникнення і розвиток відбувається тоді, коли суб'єкти підприємництва відчують потребу в об'єднанні і ставлять за мету колективне вирішення економічних проблем, які є актуальними для більшості підприємств. Розвиток кооперації є каталізатором економічних змін. Проблеми сільськогосподарських товаровиробників успішно вирішувалися попередніми поколіннями вітчизняних кооператорів за допомогою виробничих (сільськогосподарських), споживчих і кредитних кооперативів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми кооперації завжди викликали інтерес вчених-аграріїв [6, с. 256], значний внесок у вирішення даного питання зробили такі вчені, як Н.П. Макаров, М. Туган-Барановський, А.О. Пантелеймоненко, І.М. Кучеренко, М.Д. Кондратьєв, В.В. Зіновчук, Л.В. Молдаван, М.Й. Малік, А.П. Макаренко [2, с. 166].

К.М. Мельник вказує, що «кооперація є рушієм приводу в дію механізму, який приносить бажаний результат». Для цього слід створити належні умови роботи та постійно вдосконалювати процес управління [3, с. 56]. За визначенням А.О. Пантелеймоненка, «кооперація – це специфічний процес, який передбачає узгодженість спільних дій суб'єктів у вирішенні певної проблеми» [5, с. 9].

Формулювання цілей статті. Метою статті є подальше вивчення та дослідження нагальних питань кооперації сільськогосподарських підприємств, вивчення ефективності управління збутовою діяльністю виробничих кооперативів.

Виклад основного матеріалу досліджень. Досвід розвинутих країн свідчить, що кооперація господарств є найефективнішою формою управління діяльністю сільськогосподарських підприємств [8, с. 133].

Дослідники та науковці наголошують на доцільності й ефективності сільськогосподарських виробничих кооперативів. Окремі науковці вважають, що наразі організація виробничої та збутової діяльності аграрних формувань не відповідає умовам ефективного сільськогосподарського виробництва, і перспективною є кооперативна

форма підприємництва [7, с. 48].

У дослідженнях І. М. Кучеренко визначено такі специфічні ознаки виробничого кооперативу: об'єднання фізичних осіб; обов'язкова трудова участь; об'єднання на підставі членства, майнових та пайових внесків [1, с. 130].

Предметом діяльності виробничих кооперативів є виробництво продукції, а метою – задоволення економічних, соціальних та інших потреб членів кооперативу через надання відповідних послуг відповідно їх особистим та колективним інтересам, отримання максимального прибутку від реалізації виробленої сільськогосподарської продукції.

На наш погляд, управління збутовою діяльністю сільськогосподарських кооперативів слід здійснювати на засадах стратегічного менеджменту та маркетингу. Відсутність гнучкої системи управління передбачає розробку плану з удосконалення управління збутом.

Коли сільськогосподарські виробники кооперуються, то вони мають можливість нагромадження стратегічних ресурсів в сфері збуту. Це стосується транспортних можливостей (спільні перевезення); створення спільних пунктів продажу; формування стратегічних альянсів, кооперативних спілок та союзів.

Змістом будь-якого аграрного формування є виробництво, переробка та збут готової сільськогосподарської продукції. Комерційні інтереси відображають сільськогосподарські виробничі кооперативи. За даними Державної служби статистики України, в аграрній сфері станом на кінець 2012 р. їх налічувалося 434 з площею сільськогосподарських угідь 701,8 тис. га. (табл. 1). Дані табл. 1 свідчать про те, що діючим кооперативам все важче конкурувати з великомасштабними виробниками, тому їх кількість постійно зменшується; майже на 50 % зменшилась кількість зайнятих у виробництві працівників (у 2012 р. склала 25003 особи).

Незважаючи на зменшення площ сільськогосподарських угідь, дохід від реалізації продукції та послуг залишався відносно стабільним і на кінець досліджуваного періоду становив 2604,8 млн. грн. За 2008 – 2012 рр. від реалізації сільськогосподарської продукції найбільше отримано прибутку у 2011 р. (353,9 млн. грн.), найменше у 2009 р. (132,1 млн. грн.); відповідно рівень рентабельності: 15,5 % – у 2011 р., 6,4 % – у 2009 р. Зменшення наявності кооперативів свідчить про відсутність сприятливих економічних умов для їх функціонування. Це потребує подальших досліджень та впровадження в дію чітких програм стимулювання кооперативного руху. Проаналізуємо ефективність діяльності виробничих кооперативів (табл. 2).

1. Загальні характеристики виробничих кооперативів в Україні

Загальні показники	2008 р.	2009 р.	2010 р.	2011 р.	2012 р.
Кількість кооперативів	708	629	551	510	434
Середньооблікова чисельність працівників, зайнятих у сільськогосподарському виробництві, осіб	49843	42139	37274	29622	25003
у тому числі в рослинництві	28707	24752	21891	17439	14914
в тваринництві	21136	17387	15383	12183	10089
Площа сільськогосподарських угідь – всього, тис. га	1145,2	1025,1	941,3	788,9	701,8
з неї взято в оренду	1107,8	1005,2	915,8	770,8	691,8
Чистий дохід (виручка) від реалізації сільськогосподарської продукції та послуг, млн. грн.	2136,7	2206,3	2454,9	2634,3	2604,8
у тому числі сільськогосподарської продукції	2048,5	2133	2391	2581,4	2559,1
Прибуток, збиток (–) від реалізації сільськогосподарської продукції та послуг, млн. грн.	229,4	132,1	265	353,9	172,4
Рівень рентабельності (збитковості) сільськогосподарської діяльності, %	13,1	6,4	12,1	15,5	7,1

За досліджуваний період від реалізації продукції сільського господарства найбільше отримано виручки у 2012 р. (2559,1 млн. грн.), повна собівартість склала 2387,7 млн. грн., рівень рентабельності – 7,2 %. Виручка від реалізації продукції рослинництва у 2012 р. становила 1863,1 млн грн, собівартість – 1564 млн грн (за рівня рентабельності 19,1 %). У 2012 р. чистий дохід від реалізації продукції тваринництва

становив 696 млн грн, повна собівартість – 823,7 млн грн, рівень збитковості – 15,5 %. За період дослідження найбільша частка підприємств, які отримали прибуток від реалізації продукції сільського господарства склала 64,4 % у 2011 р.; у 2009 р. 54 % кооперативів отримали збиток.

2. Ефективність діяльності виробничих кооперативів в Україні, млн грн

Показник	2008 р.	2009 р.	2010 р.	2011 р.	2012 р.
Продукція сільського господарства: повна собівартість	1819,2	2006,3	2125,9	2227,7	2387,7
чистий дохід (виручка) від реалізації	2048,5	2133,0	2391,0	2581,4	2559,1
рівень рентабельності (збитковості), %	12,6	6,3	12,5	15,9	7,2
Продукція рослинництва: повна собівартість	1078,4	1269,3	1300,4	1413,5	1564,0
чистий дохід (виручка) від реалізації	1372,3	1484,1	1662,0	1837,4	1863,1
рівень рентабельності (збитковості), %	27,3	16,9	27,8	30,0	19,1
Продукція тваринництва: повна собівартість	740,8	737,0	825,5	814,2	823,7
чистий дохід (виручка) від реалізації	676,2	648,9	729,0	744,0	696,0
рівень рентабельності (збитковості), %	-8,7	-12,0	-11,7	-8,6	-15,5
Частка підприємств, які отримали від реалізації продукції сільського господарства, %					
прибуток	54,6	46,0	60,7	64,4	...
збиток	45,4	54,0	39,3	35,6	...

Маркетингова діяльність сільськогосподарських кооперативів як правило передбачає організацію збутового процесу. Нині здійснюються заходи щодо організації та реконструкції спільних пунктів продажу. Вони є важливим джерелом забезпечення населення сільськогосподарською продукцією та можуть бути зразком для ринків інших форм власності,

наприклад, підприємство споживчої кооперації «Центральний ринок» Черкаської обласної споживспілки.

Як свідчить зарубіжний досвід, кооперативним підприємницьким структурам доводиться конкурувати з мережами супермаркетів типу TESCO, основним напрямом діяльності яких є продаж продуктів і товарів загального вжитку. У багатьох країнах Європи спостерігається тенденція диверсифікації кооперативів, і кооперативний агробізнес є перспективним для товаровиробників [2, с. 167]. Тому сільськогосподарським кооперативам на чолі з Укоопспілкою слід поставити перед собою завдання змінити стратегію свого розвитку, здійснити широкомасштабну диверсифікацію [2, с. 168], скоординувати всі діючі кооперативні формування на співпрацю з місцевими органами влади у питаннях організації збуту, закупівель і переробки сільськогосподарської продукції.

Висновки. Отже, соціально-економічний розвиток аграрних формувань та управління їх збутовою діяльністю потребує перебудови механізму господарювання, який дасть можливість забезпечити підвищення ефективності діяльності товаровиробників. Зменшення кількості кооперативів в Україні свідчить про відсутність сприятливих економічних умов для їх функціонування. Таким чином, управління збутовою діяльністю кооперативів повинне здійснюватися комплексно та узгоджено, а це неможливо без активної державної підтримки, підвищення ролі кооперативного сектору, зміни стратегії розвитку та здійснення диверсифікації кооперативів.

Бібліографічний список: 1. Кучеренко І.М. Організаційно-правові форми юридичних осіб приватного права / І.М. Кучеренко: монографія. – К.: Інститут держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2004. – 328 с. 2. Клименко О.А. Перспективи розвитку кооперації в умовах глобалізації / О.А. Клименко // Зб. наук. пр. Уманського нац. ун-ту садівництва; редкол.: А.Ф. Головчук (відп. ред.) та ін. – Умань, 2011. – Вип. 75. – Ч. 2: Економіка. – С. 166–172. Мельник К.М. Розвиток кооперації на селі / К.М. Мельник // Матеріали наук. конф. (до 30-річчя створення економічного факультету). – Умань, 2006. – С. 55–59. 4. Основні економічні показники виробництва продукції сільського господарства в сільськогосподарських підприємствах за 2012 р.. – К.: Державна служба статистики України, 2013. – 88 с. 5. Пантелеймоненко А.О. Становлення кооперації в українському селі: історико-економічні аспекти / А.О. Пантелеймоненко: монографія. – Полтава: РВЦ ПУСКУ, 2006. – 227 с. 6. Плюта Л.В. Історичний розвиток кооперації в Україні / Л.В. Плюта // Мат-ли всеукр. наук. конф. молодих учених. – Умань, 2006. –

С. 256–255. 7. Проценко В.О. Організація корпоративних форм господарювання як фактор зростання економічної ефективності сільськогосподарського виробництва / В.О. Проценко // Економіка АПК. – 2003. – № 10. – С. 11–17. 8. Проценко Т.П. Правові аспекти становлення і розвитку сільськогосподарської кооперації в умовах аграрної реформи / Т.П. Проценко // Організаційно-правові питання аграрної реформи в Україні: монографія / Кол. авторів. За ред. В.І. Семчика. – К.: Інститут держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2003. – С. 132–159.

Ткаченко Т.А. Совершенствование управления сбытовой деятельностью сельскохозяйственных кооперативов В статье раскрыты вопросы кооперации аграрного предпринимательства, охарактеризованы черты производственных кооперативов; осуществлен анализ эффективности их деятельности, в частности управления сбытом продукции.

Tkachenko T. Improving the management of sales activities of agricultural cooperatives. The article reveals the issues of marketing cooperatives development in agriculture. The main characteristics of production cooperatives were highlighted and their efficiencies were analysed.